

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 11, 2016 Назад Головна

0 0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 657

В. Ю. Гордополов,
к. е. н., доц.,

Київський національний торговельно-економічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕЗЕДЕНТІВ УКРАЇНИ

V. Yu. Gordoplov,
Ph.D., assistant Professor

Kyiv national university of trade and economics

CURRENT STATUS OF FOREIGN RESIDENT UKRAINE

В статті досліджено визначення понятійно-категоріального апарату зовнішньоекономічної діяльності. Виявлено відсутність єдиного підходу щодо трактування категорії зовнішньоекономічна діяльність як вченими, так і на рівні нормативно-законодавчих актів. З огляду на некоректність формулювання визначення зовнішньоекономічна діяльність у Господарському кодексі, доцільним є закріплення трактування даної економічної категорії в зазначеному законодавчому акті. В свою чергу, з огляду на поширення діяльності в сфері зовнішньоекономічних операцій та облікового їх відображення, доцільним є закріплення в НП(с)БО 1 наступних категорій: зовнішньоекономічні операції; зовнішньоекономічні операції в частині операційної діяльності; зовнішньоекономічні операції в частині фінансової діяльності; зовнішньоекономічні операції в частині інвестиційної діяльності.

In the article the definition of conceptual and categorical apparatus of foreign trade. Found no single approach to the treatment of foreign category of activity as scientists and the level of regulatory legislation. Given the wording incorrect definition of foreign economic activity in the Commercial Code, it is reasonable to consolidate the interpretation of economic categories in that piece of legislation. In turn, because of the distribution activities in the field of foreign economic operations and accounting of reflection, it is appropriate to consolidate the state of emergency (S) 1 following categories: foreign operations; foreign operations of operations; foreign operations of financial activities; foreign operations of investment.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні операції, операційна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність.

Keywords: foreign trade, foreign trade operations, operating activities, financing activities, investment activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку економічної системи є посилення глобалізаційних процесів, диверсифікація ринків, розширення економічних зв'язків між суб'єктами господарювання – представниками різних країн світу. Зважаючи на це, підвищується значення зовнішньоекономічної діяльності країни в цілому та суб'єктів господарювання, зокрема, адже всі трансформації економічної системи чинять безпосередній вплив на особливості розвитку зазначеної сфери діяльності. «Зовнішньоекономічні зв'язки відіграють важливу роль у національній економіці, забезпечують економічне зростання та створюють конкурентне ринкове середовище. Нині в середньому кожен третій український продукт або послуга реалізуються за допомогою зовнішніх економічних зв'язків, що відіграють помітну роль у національній економіці та істотно впливають на темпи і пропорції економічного зростання, створення конкурентного ринкового середовища і на весь системний трансформаційний процес. Важливою складовою частиною господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин є зовнішньоекономічна діяльність, яка пов'язана з міжнародною виробничою та науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом товарів, послуг, виходом підприємств, організацій на зовнішній ринок» [8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статі є дослідження сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності резидентів України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зовнішньоекономічна діяльність є, з однієї сторони, складовою частиною господарської діяльності підприємства, а з іншої – чинником економічного зростання національної економіки. Зважаючи на це, процеси зовнішньоекономічної діяльності в цілому та категорія «зовнішньоекономічна діяльність», зокрема, потребують чіткого розуміння та єдиного трактування з урахуванням особливостей глобалізаційних процесів. Адже, з огляду на праці вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Баскакової, Г. Вознюка, Г. Дроздової, А. Загороднього, Я. Машгалір, С. Мочерного, І. Паски, В. Покровської, В. Рибалкіна, В. Третяка, О. Яворського, І. Багрової, В. Бурмістрова, К. Холодова, Г. Дроздової, В. Новицького, Ю. Лисенка, П. Єгорова, А. Козаченко, В. Беседіна, І. Бураковського, В. Волошина, А. Кредісова, В. Онищенко, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Соколенко, А. Чухно, М. Павловського, О. Шниркова, О. Рогача, А. Філіпенка та інших, можна стверджувати про відсутність єдиного підходу до економічного обґрунтування категорії зовнішньоекономічна діяльність, що обумовлює необхідність проведення дослідження. В першу чергу, доцільно здійснити вивчення класичних теорій як фактору, що впливає на формування сучасного трактування категорії «зовнішньоекономічна діяльність»

«Спочатку теоретично осмислити проблеми зовнішньоекономічної діяльності намагалися за допомогою теорій меркантилізму. У Західній Європі він зародився у XV ст. Головною передумовою його генезису був розпад феодалізму та зародження капіталістичних відносин. К. Маркс назвав його «початковим нагромадженням капіталу», а великі географічні відкриття активізували зовнішню торгівлю» [17, с.43]. Представники меркантилізму вважали, що для досягнення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі необхідним є встановлення цін максимально високого рівня на товари, що експортуються з одночасним обмеженням імпортичних операцій та встановлення обмежень щодо вивозу золота та срібла. Як зазначає П.І. Юхименко [31] «поняття експорту в теорії меркантилізму стимулювалось тому, що саме

експорт допомагав отримати за свою продукцію срібло та золото, що було основними показниками багатства для даної епохи». Однак, такої думки дотримувалися представники так званого раннього меркантилізму (Т. Мена (Англія), А. Сієра (Італія), А. Монкретьєна (Франція)), який, зважаючи на розвиток капіталістичних відносин та активне поширення зовнішньо-торгівельних відносин, поступово трансформувався в «мануфактурний меркантилізм» - пізній меркантилізм, де основною теорією виступала теорія торговельного балансу, на відміну від попередньої теорії грошового балансу. І.О. Тарлопов [28] сутність теорії торговельного балансу вбачає у «перевищення вартості вивезених з країни товарів над вартістю тих товарів, що були ввезені до країни. Позитивний баланс має бути досягнутим за рахунок протекціоністських заходів. Предметом досліджень пізнього меркантилізму стає сфера «товарного обігу». Незважаючи на різні методологічні засади кожної із зазначених теорій, представники раннього та пізнього меркантилізму вважали, що перевищення експорту над імпортом, стимулювання вивезення з країни товарів і ввезення в неї золота, а також захист національної економіки від небажаної іноземної конкуренції є основними факторами забезпечення національного багатства. Крім того, проваджуючи політику на основі ідей меркантилізму, уряди країн всіма можливими методами стимулювали експорт, оподатковували митом імпортовані товари, протена імпорту сировини, яку, в свою чергу, можна було перетворити в експортний товар, мито не встановлювалося.

На думку А.П. Кіреєва [18], «найбільш типові приклади зовнішньоторгівельної політики періоду меркантилізму містяться в історії Британської імперії. Так, під час царювання королеви Єлизавети в 1565-1566 рр. був схвалений закон, відповідно до якого заборонялося експортувати живих вівць. За порушення цього закону могли конфіскувати власність, на рік посадити до в'язниці і відрубати ліву руку. Якщо порушник попадався вдруге, його просто страчували. При Карлі II в 1660-1685 рр. аналогічний закон, який передбачав такі ж покарання, забороняв вивозити шерсть. З англійського навігаційного акту 1651 і 1660 рр. всі товари, вироблені в колоніях, повинні були відвантажуватися в метрополію тільки на англійських кораблях. Колоніям заборонялося імпортувати товари. Якщо товар, вироблений в колонії, призначався для продажу за кордон, то його спочатку повинні були привезти до Англії, розвантажити там, а потім, вже як істинно англійський товар, знову занурити на корабель і відправити покупцеві. Відлуння меркантилістської торгової політики лунають і сьогодні. США, наприклад, забороняють іноземним кораблям перевозити вантажі між своїми портами. Росія забороняє іноземним авіакомпаніям перевозити пасажирів між російськими містами».

Однак, в Нідерландах ідеї меркантилістів не набули поширення, про що свідчить відсутність заходів щодо захисту промисловості та обмежень щодо руху благородних металів, тобто по суті провадилася політика вільної торгівлі. Як зазначає Чарльз Уілсон (CharlesWilson) [32] «Доктрина збалансованої торгівлі, ... тісно пов'язана з ідеєю про необхідність «заощадження» сировинних ресурсів для прибуткового вітчизняного виробництва і експорту його продукції, захисту власних промисловців, заохочення розвитку мануфактур і тому подібного, не могла знайти відгуку у народі, для якого ці міркування, з об'єктивних причин, були по суті неактуальні». Для прихильників вільного ринку в Англії та США, Нідерланди стали зразком, а «до XVII століття голландці стали найбагатшим народом на світі» [35].

В свою чергу, в кінці XVII ст., у Франції за часів правління Людовика XIV, міністр фінансів Жан-Батист Кольбер (JeanBaptisteColbert), обмежував імпорту товарів (включаючи англійські товари) та надавав можливості для розвитку промисловості Франції, що обумовило відповідні обмеження щодо імпорту французьких товарів Англією.

Представники меркантилізму вбачали в категорії багатства лише те, що може бути перетворено на гроші, а виробництво – єдиною причиною, без якої неможливо нагромадити багатство. В свою чергу, джерелом багатства, на думку меркантилістів є сфера обігу, яка в свою чергу, є джерелом прибутку. Зважаючи на це, можна стверджувати, що прихильники теорії меркантилізму схилилися до думки, що багатство є статичною та фіксованою величиною, а отже, зростання його в одній країні, нерозривно пов'язане зі скороченням в іншій, тобто за рахунок перерозподілу однієї величини. Така думка є недоцільною, зважаючи на відчутні трансформаційні зміни в сучасній економічній системі, однак, саме представники меркантилізму сформулювали перший поштовх до усвідомлення зв'язку між зовнішньоекономічною діяльністю та величиною національного багатства. Вважається, що основні постулати, сформувані представниками меркантилізму стали основоположними для формування сучасної теорії платіжного балансу.

Вперше, критику ідей меркантилізму навів економіст Девід Х'юм (DavidHume, 1711-1776), який довів, що «надмірний експорт призведе до інфляційних процесів і теоретично доведе необхідність між збалансованістю експорту та імпорту» [31]. Розробивши механізм взаємодії «ціна-золото-потоки» («price-specie-flow»), вчений звернув увагу на те, що «приток дорогоцінних металів не тільки забезпечить позитивне сальдо торговельного балансу, а й збільшить пропонування грошей в середині країни, що призведе до зростання цін та зарплати, внаслідок чого конкурентоспроможність країни почне зменшуватись. Відтік золота з країни, навпаки, призведе до зниження цін, зарплати й збільшення конкурентоспроможності» [28]. Модель взаємодії «ціна-золото-потоки» Д. Х'юма, матиме наступний вигляд, якщо припустимо дві країни мають торговельні відносини, сальдо однієї з країн позитивне, натомість, іншої – негативне (табл. 1).

Таблиця 1.

Врівноваження сальдо торговельного балансу за Д. Х'юмом [18]

Вихідна ситуація	Країна I		Країна II	
	Експорт > Імпорт		Експорт < Імпорт	
Етап 1	Чистий приток золота		Чистий відтік золота	
Етап 2	Збільшення грошової маси		Зменшення грошової маси	
Етап 3	Зростання рівня цін та заробітної плати		Зниження рівня цін та заробітної плати	
Етап 4	Збільшення імпорту, скорочення експорту		Скорочення імпорту, збільшення експорту	
Результат	Експорт = Імпорт		Експорт = Імпорт	

Зважаючи на модель «ціна - золото - потоки», можна стверджувати, що золото та інші дорогоцінні метали, а саме їх обіг, є своєрідним інструментом регулювання економічних систем окремих країн, внаслідок чого урівноважуються обсяги імпорту та експорту, а торговельне сальдо, в свою чергу, є нульовим.

В свою чергу, як критика меркантилізму, у Франції зароджується новий напрям класичної економічної школи – фізіократи, яскравим представником якого був Франсуа Кене. Фізіократи стверджували, що «основна увага повинна бути звернена не на розвиток торгівлі та нагромадження грошей, а на створення достатку "творів землі", в чому, на їхню думку, полягає справжнє благоденство нації» [2]. Тобто представники даного напрямку звертають увагу на сферу виробництва (але промислове виробництво вважали непродуктивним і всю увагу сконцентрували на землеробстві), на відміну від попередників, які досліджували сферу обігу. «Багатства, створені промисловою працею, - писав Франсуа Кене, - виникають за допомогою доходів, що даються землею, і є самі по собі багатствами безплідними, які відтворюються лише за допомогою доходів від земельних угідь» [9]. Представники даного напрямку вважали, що зовнішньоекономічна діяльність повинна базуватися на положеннях вільної торгівлі, однак, зважаючи на те, що фізіократи вбачали в природі – основне багатство, то державний інструментарій, згідно їх думки, повинен застосовуватися лише для регулювання сфери сільського господарства, в той час коли галузям промисловості та торгівлі – надавалася свобода дій.

Ідеї меркантилістів також піддалися критиці з боку засновника класичної економічної школи – Адама Сміта, який вважав, що багатство нації залежить не лише від обсягу накопичених в країні дорогоцінних металів, а і від можливостей економічної системи створювати товари та надавати послуги. Підтримуючи таку думку, уряд Англії почав рухатися в напрямку розвитку виробництва, торгівлі, та як наслідок, поділом праці, однак на економіку все ж таки мали вплив ідеї меркантилістів, а саме: закон про мореплавання (прийнятий в 1660 році), що передбачав здійснення більшої частини торговельних перевезень на англійських кораблях та Хлібні закони (прийняті 1670 року), які встановлювали обмеження на імпорту зерно з метою розвитку внутрішнього ринку та національного землеробства. «Кампанія за лібералізацію торгівлі почалася в 1820 році і увінчалася скасуванням Хлібних законів в 1846 році, і законів про мореплавання в 1849 році» [34].

Обґрунтовуючи свою думку, Адам Сміт, зазначав про важливість конкуренції та обмеження втручання держави в економіку, так званий «принцип невидимої руки», коли економічна система є саморегулюючою. Свободу торгівлі та міжнародного поділу праці економіст вважав базисом для країн, що виходять на світові ринки для провадження зовнішньоекономічної діяльності та накопичення національного багатства, адже виробництво одного і того ж товару чи надання послуги для різних країн – матиме різну собівартість. Класик економічної теорії стверджував, що «торгівлю потрібно вести з тими країнами, де продукти дешевші. Якщо вина Франції кращій і дешевшій ніж португальській чи якщо її повністю краще полотна Німеччини, то для Великобританії вигідніше купувати необхідне їй вино і іноземне полотно у Франції, а не у Португалії і Німеччині. Для чого вирощувати виноград в Шотландії, якщо вино там в 30 раз дорожче чим в Португалії, доцільно купувати вино там, де дешевше» [5].

Адам Сміт формулює теорію абсолютних переваг, що «базується на таких припущеннях: всесвітнє господарство складається із двох країн, тому в міжнародній торгівлі беруть участь тільки дві країни, які продукують та торгують одна з одною тільки двома товарами; ціна одного товару виражена у кількості праці, затраченої на виробництво іншого; транспортні витрати на перевезення товару з однієї країни до іншої дорівнюють нулю; зовнішня торгівля вільна від обмежень та регламентацій. Експорт є позитивним чинником для економіки, тому що забезпечує збут надлишку продуктів, які не можуть бути продані на внутрішньому

ринку» [31]. Згідно даної теорії, країни повинні експортувати товари, при виробництві яких вони мають абсолютні переваги, в той же час імпортувати товари з тих країн, які мають абсолютні переваги при виготовленні таких товарів чи наданні послуг. Абсолютними перевагами в даному випадку виступають витрати понесені при виготовленні товарів чи наданні послуг, що стають об'єктом зовнішньоекономічної діяльності. На величину витрат, на думку Адама Сміта впливають як природні переваги – клімат, територія, ресурсний потенціал, так і набуті переваги, тобто виробничі потужності та технології. «Реалізуючи на зовнішніх ринках свої конкурентоспроможні товари, країна збільшує обсяги національного виробництва, підвищує рівень зайнятості, що в підсумку призводить до зростання доходів. У результаті торгівлі, в основу якої покладено принцип абсолютних переваг, зростає багатство нації та збільшується схильність до заощаджень» [28].

Система вільної торгівлі укріплювала свої позиції, звважаючи на розвиток торгівельних відносин між різними країнами, наприклад між гігантськими колоніями – Англією та Францією у 1860 році було укладено англо-французький торговельний договір [33].

«Згідно із теорією А. Сміта розвиток національного виробництва на основі абсолютної переваги і вільної торгівлі дозволяє кожній країні одночасно отримувати вигоду від міжнародної торгівлі, продаючи товари за світовими цінами. Кожна з країн виходить на новий рівень споживання, який був недосяжним на попередньому рівні. Отже, країнам вигідно проводити спеціалізацію виробництва на міжнародному рівні та здійснювати торгівлю на основі принципу абсолютної переваги» [28].

Продовжуючи ідеї Адама Сміта, Давід Рікардо – представник класичної економічної школи «доводить, що абсолютна перевага у витратах - не обов'язкова умова торгового обміну. Досить, щоб між торгуючими країнами розрізнялися порівняльні витрати» [5]. Класик формулює теорію порівняльних (відносних) переваг, та в ході здійснення аналізу зовнішньоекономічної діяльності вважає за необхідне враховувати наступні чинники: в першу чергу, те що економічні ресурси – природні, трудові не є розподіленими рівномірно між країнами та по-друге, виробництво різних товарів потребує використання різних технологій та виробничих потужностей, а також комбінацій ресурсів.

Теорія абсолютних переваг ґрунтується на наступних положеннях «якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами (або, інакше кажучи, з меншими альтернативними витратами), то торгівля буде взаємовигідною для обох країн, незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій» [31]. Таким чином, Давід Рікардо не звертає уваги на транспортні витрати, що можуть виникнути при обміні товарами та не враховує впливу зовнішньоекономічної діяльності на внутрішньоекономічну ситуацію в країні (рівень цін, заробітної плати, інфляційні процеси тощо). Не погоджується з даною теорією Е.С. Райнерт, що стверджує «відповідно до цієї теорії, всі види економічної діяльності рівнозначні, і кожна країна повинна спеціалізуватися на тому виді діяльності, в якому вона найбільш ефективна. Таким чином, країна може спеціалізуватися на тупикових, з точки зору технічного прогресу, сировинних галузях, ефективність яких базується на дешевизні робочої сили. В такому випадку нація приречена на злиденне існування» [26].

Доцільно зауважити, що Д.Рікардо обґрунтував свою думку на прикладі Англії та Португалії, однак дана теорія в чистому вигляді не може застосовуватися для пояснення системи зовнішньоекономічних відносин, адже не враховує всього спектру особливостей. Зокрема, на світовому ринку, не ведеться торгівля лише двома окремими товарами, і «все більшу частку у зовнішньоторговельному обороті займають товари обробної промисловості. У формуванні світових цін на виробництво і торгівлю такою продукцією все більш значну роль відіграють не тільки природні передумови. Наприклад, Швеція традиційно веде ефективну торгівлю, поставляючи на зовнішній ринок складну промислову продукцію: автомобілі і роликові підшипники, гірничо-рудне устаткування і морські двигуни. Очевидно, що не випадково саме в цій країні, де впевнено зберігаються конкурентні переваги в багатьох сферах, була розроблена теорія зовнішньої торгівлі, заснована на тому, що країни, які торгують, маючи в своєму розпорядженні приблизно однаково технологію, наділені факторами виробництва різного ступеня - капіталом, робочою силою, землею» [5]. Дана теорія розроблена Е. Хекшером і Б. Олін, основна ідея якої полягає в тому, що країна експортує лише ту продукцію, фактори на виробництво якої використовуються відносно інтенсивніше.

В продовження розвитку ідей Е. Хекшера і Б. Оліна, американський економіст Пол Самуельсон формує теорію вирівнювання цін на фактори виробництва (1848 р.), що в економічній науці дістала назву – теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона. Теорема базується на припущенні, що «міжнародна торгівля приводить до вирівнювання абсолютних та відносних цін на гомогенні фактори виробництва у країнах, що торгують» [31]. До гомогенних факторів відносяться капітал, праця та земля, які мають однакові умови, наприклад гомогенний капітал – той, який має одну і ту ж продуктивність та ризиковість; гомогенна праця - праця з однаковим рівнем підготовки, освіти та продуктивності; гомогенні землі – це землі з однаковою родючістю, станом ґрунтів тощо.

В контексті дослідження теорії зовнішньоекономічної діяльності доцільно звернути увагу на припущення американського економіста Василя Леонт'єва, який розкритикував теорію співвідношення факторів виробництва, з огляду на те, що вона не підтверджується на практиці. Таким чином, економіст сформулював так званий Парадокс Леонт'єва, який полягав в тому, що «праценасичені країни експортують капіталомістку продукцію, тоді як капіталонасичені – працемістку» [31]. Існування емпіричних даних того періоду підтверджують теорію американського економіста (табл. 2).

Таблиця 2.
Факторний зміст експорту та імпорту В США 1962 році [36]

Показник	Імпорт	Експорт
Капітал, дол США	2 132 000	1 876 000
Людино-роки	119	131
Капіталоозброєність (дол США на одного працюючого)	17916	14321
Середньоарифметична кількість років навчання одного працюючого	9,9	10,1
Частка в структурі робочої сили вчених та інженерів	0,0189	0,0255

Не зважаючи на підтвердження емпіричними даними теорія В. Леонт'єва, дана модель піддалася критиці. Зокрема, американський економіст Д. Хартіген «повторив розрахунки Леонт'єва на базі даних тих самих років, але виключив галузі, які в значній мірі залежать від капіталоемкості сировини. Результати показали, що парадокс зник, теорія Хекшера-Оліна виявилася справедливою» [27]. Також пояснити парадокс Леонт'єва у 1971 році спробував Р. Белдуїн, який «врахував існування американського імпортного тарифу. Цей тариф вводився з метою захисту від іноземної конкуренції трудомістких галузей американської промисловості, перешкоджаючи тим самим імпорту трудомістких товарів. Перерахунки, зроблені Р. Белдуїном, показали, що відміна тарифів зменшує ефект парадокса Леонт'єва на 5%, але не скасовує його зовсім» [1].

Слід відзначити, що роль Парадоксу Леонт'єва не можна применшувати, адже, беззаперечним є той факт, що ідеї економіста дали поштовх до розвитку науки про зовнішньоекономічну діяльність. Розвиток економічної системи того часу не враховував ряд існуючих факторів впливу, наприклад нематеріальних активів, помилки методології обліку яких в складі факторів виробництва яскраво проявилися при аналізі американським економістом періоду впровадження та використання вивезених з Німеччини патентів. Зважаючи на існуючі правила обліку в статистиці, зростання частки нематеріальних активів в експорті з одного боку – знижує капіталомісткість продукції, а з іншого – збільшує трудомісткість, що спотворює реальні дані.

До альтернативних теорій зовнішньоекономічної діяльності відносять теорію життєвого циклу, теорію подібності або попиту, що перетинається та теорію конкурентних переваг. Зокрема, теорія життєвого циклу товару (1961 р.) розроблена американським економістом Р. Верноном в 1966 році [37] та є «частковим випадком теорії Хекшера – Оліна і описує рівень експорту товарів на різних стадіях життєвого циклу товарів. Міжнародна торгівля викликається технічними нововведеннями, які виникають спочатку в якій-небудь галузі в одній з країн, що торгують. Внаслідок цього обмін технікою та технологією асиметричний. Країна-інноватор володіє тимчасовою звязомонополією на виробництво продукції (нової або з меншими витратами) та експортує її, імпортує ненаукомістку продукцію. З часом технологічний розрив зменшується внаслідок передачі технології, заміщення імпорту, впровадження альтернативних технологій у відсталі країнах» [31].

Теорія Р. Вернона адекватно пояснює практичні особливості виробничих процесів більшості товарів, однак, не зважаючи на це, вона не є універсальною, адже не може бути використана для моделювання зовнішньоекономічної діяльності в частині зовнішньої торгівлі товарами, в першу чергу, з коротким життєвим циклом, з високими транспортними витратами та широко диференційованими за якісними характеристиками тощо.

Однією з небагатьох існуючих теорій міжнародної торгівлі, що пояснює зовнішньоекономічні зв'язки з точки зору попиту, а не пропозиції є теорія попиту, що перетинається, розроблена Стефаном БуренштамЛіндером (StaffanBurenstamLinder) у 1961 році. Економіст стверджував, що «розробивши нову продукцію у відповідь на знайдену ринкову потребу на внутрішньому ринку, виробник потім звертається до ринків, котрі найбільш подібні до ринків його країни» [31]. Свою думку він обґрунтував з використанням даних щодо нових американських товарів, які були представлені на європейському ринку у 1940-1950 рр та характеризувалися,

відмінними від існуючих, технологічними особливостями, наприклад, холодильники, телевізори, комп'ютери тощо. Думка про те, що споживачі з достатнім рівнем доходу схильні купувати та споживати дорогі товари. Таким чином, перетин структури попиту в країнах, що імпортують та країн, що експортують товар та мають однаково високий рівень доходу прямо пропорційно чинить вплив на розвиток торгівельних відносин між такими суб'єктами. Тобто у даному випадку, основним фактором розвитку зовнішньоекономічних відносин є подібність країн. Слід зазначити, що теорія не враховує структуру доходів країн за групами населення, адже якщо існує значний розрив між мінімальним рівнем доходу та максимальним у одній країні та обернена структура доходів населення в іншій, то застосування такої моделі є обмеженим.

Найбільш наближеною теорією до сучасних умов розвитку зовнішньоекономічної діяльності є теорія конкурентних переваг, що є результатом десятирічного дослідження Майкла Портера та опублікована у 1991 році. Майкл Портер [25] висловив важливу думку, що "на міжнародному ринку конкурують фірми, а не країни. Необхідно зрозуміти, як фірма створює та утримує конкурентну перевагу, щоб усвідомити роль країни в цьому процесі". Таким чином, економіст характеризує зовнішньоекономічну діяльність та розвиток зовнішньоторговельних зв'язків не лише з урахуванням класичних явищ – попиту та пропозиції, а і інших факторів соціально-культурного середовища, звертає увагу на національні особливості, що, на його думку, є передумовою успіху національної промисловості на міжнародних ринках.

До сучасних теорій зовнішньоекономічної діяльності, окрім теорії конкурентних переваг, відносять також теорію імпортозаміщення, яка почала формуватися у 40-х роках ХХ ст, коли аргентинський економіст Рауль Пребіш охарактеризував два ключових поняття – «центр» - провідні розвинуті країни та «периферія» - економічно відсталі та нерозвинені країни. Досвід Латинської Америки також мав вплив на формування зазначеного наукового вчення, адже як зазначає уряд країни орієнтувався на виробництві товарів, які б були заміниками імпортованих, тим самим підтримуючи вітчизняного виробника та зменшуючи обсяги імпорту. Як зазначає В. Гець «політика імпортозаміщення – це та сфера, яка має бути ключовою ідеєю у формуванні плану дій уряду на кілька найближчих років. Її успішна реалізація сприятиме подоланню від'ємного сальдо платіжного балансу» [12]. Однак, імпортозаміщення не є найкращим способом вирішення проблеми дефіциту платіжного балансу. По суті дана теорія сформувалася на положеннях протекціоністської політики, і очевидно, що такий курс не матиме ефективності для вітчизняної економічної системи в цілому, адже на опанування нових галузей економіки необхідний значний обсяг часу, фінансових ресурсів, кваліфікована робоча сила тощо, а в сучасних умовах економічної кризи та політичної нестабільності, повна орієнтація в напрямку імпортозаміщення не є доцільною та може спровокувати закритість економіки в умовах глобалізації. Однак, досвід країн пострадянського простору свідчить про наступне: «...такі країни як Білорусь, Казахстан та Росія переймаються проблемами імпортозаміщення в окремих галузях і на сьогоднішній день. У Білорусі діють проекти різного рівня (державного, регіонального, окремих підприємств) про виробництво імпортозамінних комплектуючих, деталей, вузлів, машин тощо» [1, 53]. В Україні, для прикладу, також здійснюються окремі заходи імпортозаміщення - заходи що стосуються захисту вітчизняних виробників, наприклад у сфері автомобілебудування, побутової техніки тощо, однак очевидним є той факт, що попит на іноземні товари не знижується, не зважаючи на суттєве перевищення їх ціни над вітчизняними аналогами.

Таким чином, з огляду на формування різних наукових економічних течій сформувалося більше двадцяти теорій зовнішньоекономічної діяльності. Слід зазначити, що дані теорії, зважаючи на економічний розвиток тих періодів та країн, де вони формувалися, здебільшого стосувалися міжнародної торгівлі. Економісти намагалися знайти вирішення проблем та обґрунтувати взаємозв'язок та вплив міжнародної торгівлі на рівень економічного розвитку національних економік. Беззаперечним є той факт, що описані вище теорії мали значний вплив на напрямки здійснення зовнішньоекономічної діяльності, її становлення та розвиток, а також на формування національної політики окремих країн щодо регулювання та підтримки даної сфери діяльності. Незважаючи на те, що деякі висунуті ідеї класиками економічної теорії не є актуальними на сьогодні та ефективними у той період, однак не применшуючи їх ролі у розвитку науки про зовнішньоекономічну діяльність, вони є основою для формування сучасних моделей розвитку даної діяльності. Глобалізація економічної системи, на сьогодні, має стрімкі темпи та обумовлює необхідність у пошуку нових теорій, що враховували б значно більше факторів як внутрішнього так і зовнішнього середовища. Зовнішньоекономічна діяльність є складним явищем, яке потребує дослідження не лише в макроекономічному та мікроекономічному аспекті, а і з точки зору глобальної економіки.

Категорія «зовнішньоекономічна діяльність» з'явилася в Україні наприкінці 80-х років ХХ ст, а саме з початком економічної реформи, що характеризувалася децентралізацією зовнішньої торгівлі та набуттям права виходу на міжнародні ринки суб'єктам господарювання, що і обумовило стрімкий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків того періоду. Як зазначає В.А. Дідківська [10, с. 10] «поняття "зовнішньоекономічна діяльність" з'явилося в СРСР в контексті загальної спроби реформувати адміністративно-командну систему економіки, яка на той час перебувала в стані глибокої кризи. Суть так званої "перебудови системи управління економікою" полягала в намаганні децентралізувати процес прийняття економічних рішень, надати підприємствам певні права без демонтажу державної власності на засоби виробництва, монопольної влади міністерств і відомств».

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність»[14], визначено, що «зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами». Натомість, у ч.1 ст.377 Господарського кодексу України [6] зазначено, що «зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів господарювання є господарською діяльністю, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій статті 139 цього Кодексу, та/або робочою силою». Суперечність визначень у двох чинних нормативних актах ускладнює розвиток важливої сфери економіки. В свою чергу, дискусійними також залишаються погляди вчених на дану категорію (табл. 3).

Група авторів (Бабицький А.Ф. [3], Баскакова А.П. [4], Гребельник О. [7, с. 644–645], Багрова І. [15], Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [13, с. 34]) дотримуються думки, що зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарювання. При цьому, Бабицький А.Ф. [3] наголошує, що суб'єкти господарювання можуть бути як вітчизняні, так і іноземні, а їх діяльність «заснована на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами». Схоже визначення наводить Гребельник О. [7, с. 644–645], Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [13, с. 34] та Багрова І. [15], а саме, що це діяльність суб'єктів господарювання України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що базується (побудована) на взаємовідносинах між ними, що має місце (здійснюється) на (митній) території України та за її межами. Баскакова А.П. [4] трактує поняття «зовнішньоекономічна діяльність», зазначає, що це з однієї сторони «діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України із суб'єктами ЗЕД інших країн, що виникає у процесі виробництва, реалізації, розподілу та споживання продукції на основі взаємної вигоди», а з іншої – «система економічних відносин, яка виникає внаслідок руху товарних і фінансових ресурсів». Таким чином, автор визначає дану категорію з точки зору характеристики зовнішньоекономічної діяльності та предмету такої діяльності.

Таблиця 3.
Дефініція поняття «зовнішньоекономічна діяльність»

Автор	Визначення поняття
1	2
Бабицький А.Ф. [3]	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка заснована на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами
Баскакова А.П. [4]	- діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України із суб'єктами ЗЕД інших країн, що виникає у процесі виробництва, реалізації, розподілу та споживання продукції на основі взаємної вигоди; – система економічних відносин, яка виникає внаслідок руху товарних і фінансових ресурсів
Гребельник О. [7, с. 644–645]	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудований на взаємовідносинах між ними, що має місце на митній території України та за її межами
Дідківська Л., Головка Л. [15]	Розвиток економічних відносин між країнами, що здійснюють зовнішню торгівлю, міграцію капіталів і робочої сили; формують міжнародні науково-технічні та виробничі зв'язки
Швайка Л. [30, с. 315]	Сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних

	суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права
Покровська В. [24, с. 259]	Сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях
Пісьмаченко Л. [23, с. 74]	Поняття зовнішньоекономічна діяльність є складовою агрегованою економічною категорією, яка складається з окремих елементів і класифікується за типами, формами та видами
Леонов Я. [19]	Форма господарювання, яка виходить за межі національних кордонів і пов'язана із залученням до багатоступінчатого циклу економічних відносин різнонаціональних їхніх суб'єктів
Багрова І. [15]	Діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка базується на, взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [13, с. 34]	Діяльність вітчизняних та чужоземних суб'єктів господарювання, що базується на взаєминах між ними і здійснюється як на території України, так і поза її межами
Мочерний С.В. [11, с. 264]	Розуміння поняття ЗЕД дається з погляду сфери економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо. У цьому визначенні вже містяться конкретні напрямки здійснення означеної діяльності
Дроздова Г.М. [2]	Сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях
Фатенок-Ткачук А.О. [29, с. 6]	Система міжнародних економічних відносин, які виникають між суб'єктами господарювання країн світу внаслідок виробництва, обміну і споживання товарів, послуг та ідей в умовах необмеженості потреб та ресурсів і на основі міжнародного поділу праці внаслідок виходу за межі національних господарств із метою максимізації прибутку. ЗЕД як процес є складним ланцюгом дій – від пошуку (зародження) підприємницької ідеї до її втілення в конкретний проект, який забезпечує виготовлення товарів, виконання роботи та надання послуг, конкурентоспроможних на міжнародних ринках
Машталір Я.П., Дроздова Г.М. [20]	Сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок

Покровська В. [24, с. 259] та Паска І.М. [22] вбачають в категорії «зовнішньоекономічна діяльність» сукупність функцій та наводять повністю ідентичні визначення: «сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях». Автори розглядають дану категорію в суб'єктному аспекті, адже наголошують на функціях підприємств, що безпосередньо провадять зовнішньоекономічну діяльність. Схожу думку наводить Швайка Л. [30, с. 315], а саме: «сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права».

Натомість, Машталір Я.П. [20] вважає, що категорія «зовнішньоекономічна діяльність» - це «сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок».

Мочерний С.В. [11, с. 264] розглядає зовнішньоекономічну діяльність з точки зору її форм провадження та зазначає, що це «економічна діяльність підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо». Тобто автор наводить конкретні напрямки здійснення зовнішньоекономічної діяльності, однак зазначає неповний їх перелік.

Як форму господарювання трактує зовнішньоекономічну діяльність Я. Леонов [19], що «виходить за межі національних кордонів і пов'язана із залученням до багатоступінчатого циклу економічних відносин різнонаціональних їхніх суб'єктів». Наголошуючи на особливостях функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності характеризує дану категорію А.О. Фатенок-Ткачук [29, с. 6], стверджуючи, що це «система міжнародних економічних відносин, які виникають між суб'єктами господарювання країн світу внаслідок виробництва, обміну і споживання товарів, послуг та ідей в умовах необмеженості потреб та ресурсів і на основі міжнародного поділу праці внаслідок виходу за межі національних господарств із метою максимізації прибутку». Автор також вбачає в даній категорії процес та схиляється до думки, що «ЗЕД як процес є складним ланцюгом дій – від пошуку (зародження) підприємницької ідеї до її втілення в конкретний проект, який забезпечує виготовлення товарів, виконання роботи та надання послуг, конкурентоспроможних на міжнародних ринках». Дане визначення є актуальним, враховуючи сучасні тенденції та особливості розвитку даної сфери, адже зважаючи на міжнародний поділ праці, високий рівень концентрації товарів, послуг на міжнародних ринках, а також стрімкий розвиток глобалізаційних економічних процесів для отримання прибутку в даній діяльності, суб'єкти господарювання повинні бути, в першу чергу, конкурентоспроможними.

З точки зору світової економіки, тобто в глобальному аспекті, розглядають зовнішньоекономічну діяльність Л. Дідківська та Л. Головка [15], зазначаючи, що «зовнішньоекономічна діяльність - розвиток економічних відносин між країнами, що здійснюють зовнішню торгівлю, міграцію капіталів і робочої сили; формують міжнародні науково-технічні та виробничі зв'язки».

Відмінне від зазначених вище визначень, трактує категорію «зовнішньоекономічна діяльність» Л. Пісьмаченко [23, с. 74], стверджуючи, що «поняття зовнішньоекономічна діяльність є складною агрегованою економічною категорією, яка складається з окремих елементів і класифікується за типами, формами та видами» (рис.1).

Рис. 1. Класифікаційні ознаки дефініції «зовнішньоекономічна діяльність» за Л. Пісьмаченко [23, с. 74]

Охарактеризувавши класифікаційні ознаки категорії «зовнішньоекономічна діяльність», автор [23, с. 74] поділяє типи, види та форми її здійснення, тобто зазначає її суттєві характеристики з точки зору провадження господарської діяльності. Однак, перелік видів діяльності, що наведені на рис.1.10 є неповним, адже відповідно ст.4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [14] до видів зовнішньоекономічної діяльності, окрім зазначених Л. Письмаченко [23, с. 74], належить: «підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України; організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозиумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібно торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках; операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку; роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами; інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України. Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень».

Здійснивши аналіз літературних джерел та нормативно-правових актів, встановлено відсутність єдиного підходу до трактування поняття «зовнішньоекономічна діяльність», що, в свою чергу, обумовлює проблеми категоріально-понятійного апарату, адже на державному рівні закріплено два визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність» (Господарський Кодекс України та Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»), які за своєю суттю є ідентичними на перший погляд, однак мають суттєву відмінність. Так, згідно Господарського Кодексу [6], необхідною умовою визнання господарської діяльності зовнішньоекономічною є перетин митного кордону майном та / або робочою силою. До складу майна відповідно нормативного документу [6] належить: «сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів». Вважаємо, що визначення, зазначене в Господарському Кодексі є некоректно сформульованим, адже фізичний перетин кордону, наприклад основними фондами, до яких належать будинки чи споруди, неможливий. З огляду на це, вважаємо за доцільне уточнити дане визначення та закріпити в законодавчому акті в наступній редакції: зовнішньоекономічна діяльність – діяльність, що передбачає здійснення зовнішньоекономічних операцій в сфері господарювання, побудована на взаємовідносинах між суб'єктами господарювання України та іноземними суб'єктами господарювання, які здійснюються як на митній території України, так і за її межами.

Відсутність Положень (стандартів) з бухгалтерського обліку операцій в сфері зовнішньоекономічної діяльності та методичних рекомендацій у даній сфері обумовлюють ряд проблем організаційно-методичного характеру, що потребують вирішення. З огляду на те, що зовнішньоекономічна діяльність не є окремим видом діяльності суб'єктів господарювання, вважаємо за доцільне закріпити визначення поняття «зовнішньоекономічні операції» в НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [21] в наступній редакції: зовнішньоекономічні операції – це господарські операції, пов'язані зі здійсненням взаємовідносин суб'єктами господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання на митній території України та / або за її межами. Також слід відзначити, що зовнішньоекономічні операції суб'єктів господарювання, в частині формування звітності, можуть включатися як до операційної, так і до інвестиційної та фінансової діяльності, що обумовлено існуванням широкого спектру послуг у даній сфері (рис. 2).

В результаті проведеного дослідження, вважаючи на відсутність понятійно-категоріального апарату в сфері зовнішньоекономічної діяльності, вважаємо за доцільне запропонувати закріплення наступних дефініцій в нормативно-правових актах. Зокрема, вважаючи на стрімкі темпи розвитку зовнішньоекономічної діяльності та виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки доцільним є, окрім закріплення поняття зовнішньоекономічна діяльність в Господарському Кодексі та поняття зовнішньоекономічні операції в НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», внесення змін в частині зовнішньоекономічних операцій з точки зору їх відображення в фінансовій звітності. Суб'єкти господарювання провадити свою діяльність як за межами України, так і на її території з вітчизняними та іноземними партнерами одночасно, що обумовлює різну структуру їх операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Таким чином, доцільним є закріплення в НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» понять зовнішньоекономічні операції в частині операційної діяльності, зовнішньоекономічні операції в частині фінансової діяльності та зовнішньоекономічні операції в частині інвестиційної діяльності.

Запропоновані визначення, наведені на рис. 2, а їх закріплення необхідне, з огляду на те, що зовнішньоекономічні операції в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності чинять вплив на сукупність об'єктів бухгалтерського обліку, які в свою чергу, впливають на елементи методу бухгалтерського обліку в частині документування, оцінки, рахунків, подвійного запису та звітності з огляду на здійснення таких операцій.

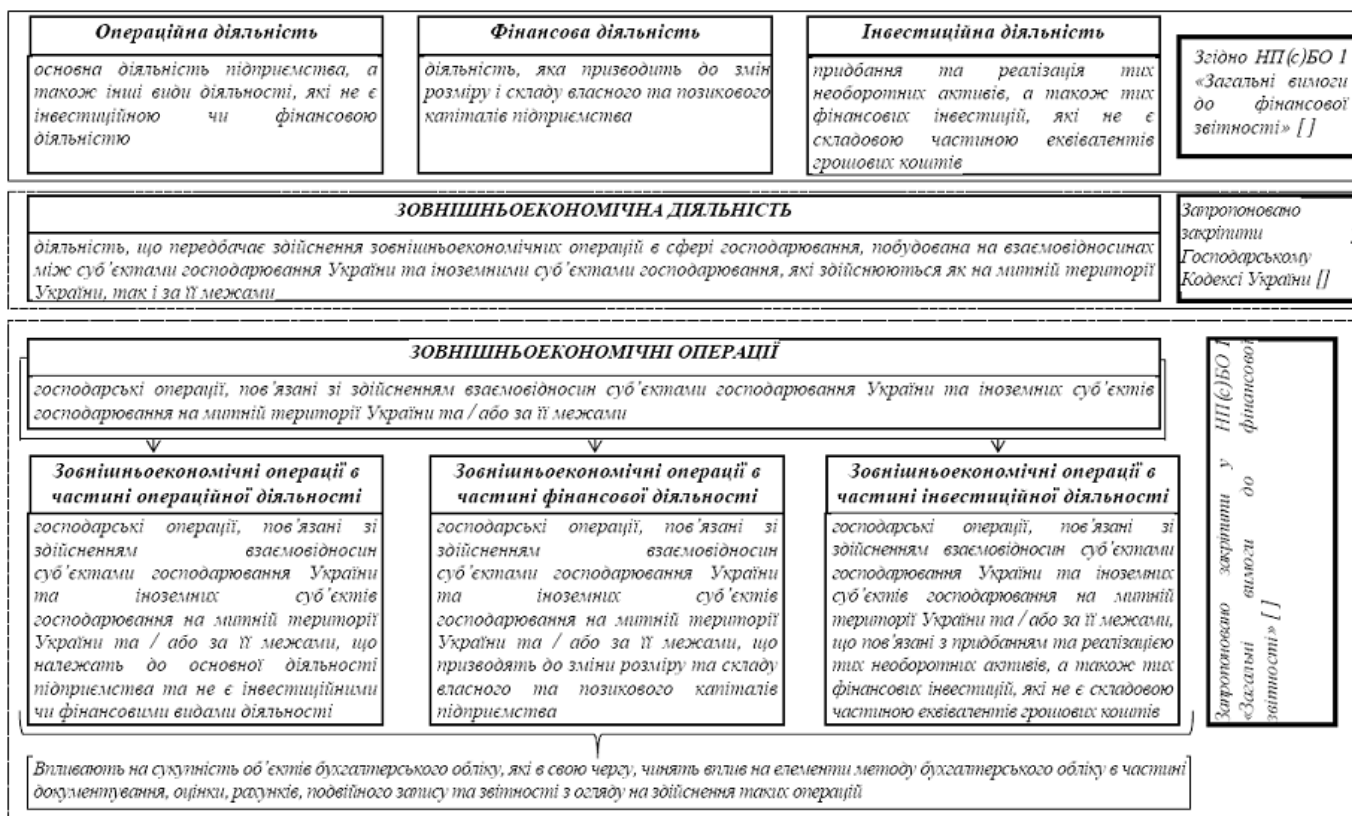

Рис. 2. Зовнішньоекономічна діяльність в системі бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємства

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, здійснивши огляд літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, вдалося виявити більше двадцяти теорій зовнішньоекономічної діяльності та встановити взаємозв'язок розвитку економічної думки з становленням та напрямками розвитку даної сфери діяльності. Визначено, що економічні теорії стали підґрунтям розвитку сучасних теорій зовнішньоекономічної діяльності, незважаючи на те, що вони і не враховували всіх факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток зовнішньоекономічних відносин. Обґрунтовано, що економічна думка окремих періодів чинила значний вплив на вектор розвитку зовнішньоекономічної діяльності національних економік країн світу, однак цей вплив не є одностороннім, адже розвиток економічних відносин формував потребу у пошуку нових економічних знань та пояснень явищ в зовнішньоекономічній сфері. В свою чергу, на основі проведеного дослідження щодо категоріально-понятійного апарату зовнішньоекономічної діяльності, було встановлено відсутність єдиного підходу щодо трактування даної дефініції як вченими, так і на рівні нормативно-законодавчих актів. З огляду на це, результатом проведеного дослідження є сформовані пропозиції щодо закріплення окремих категорій у нормативно-правових актах з метою уникнення організаційно-методичних проблем в процесі здійснення діяльності в зовнішньоекономічній сфері. Зокрема, з огляду на некоректність формулювання визначення зовнішньоекономічна діяльність у Господарському кодексі, доцільним є закріплення трактування даної економічної категорії в зазначеному законодавчому акті в наступній редакції: зовнішньоекономічна діяльність – діяльність, що передбачає здійснення зовнішньоекономічних операцій в сфері господарювання, побудована на взаємовідносинах між суб'єктами господарювання України та іноземними суб'єктами господарювання, які здійснюються як на митній території України, так і за її межами. Також, з огляду на поширення діяльності в сфері зовнішньоекономічних операцій та облікового їх відображення, доцільним є закріплення в НПС(с)БО І наступних категорій у таких редакціях: зовнішньоекономічні операції – це господарські операції, пов'язані зі здійсненням взаємовідносин суб'єктами господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання на митній території України та / або за її межами; зовнішньоекономічні операції в частині операційної діяльності - господарські операції, пов'язані зі здійсненням взаємовідносин суб'єктами господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання на митній території України та / або за її межами, що належать до основної діяльності підприємства та не є інвестиційними чи фінансовими видами діяльності; зовнішньоекономічні операції в частині фінансової діяльності - господарські операції, пов'язані зі здійсненням взаємовідносин суб'єктами господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання на митній території України та / або за її межами, що призводять до зміни розміру та складу власного та позикового капіталів підприємства; та зовнішньоекономічні операції в частині інвестиційної діяльності - господарські операції, пов'язані зі здійсненням взаємовідносин суб'єктами господарювання України та іноземних суб'єктів господарювання на митній території України та / або за її межами, що пов'язані з придбанням та реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів. Необхідність закріплення даних понять в нормативно-правових актах обумовлена впливом результатів зовнішньоекономічних операцій на сукупність об'єктів бухгалтерського обліку, які в свою чергу, обумовлюють вплив на окремі елементи методу бухгалтерського обліку, тобто, на документування, оцінку, рахунки, подвійний запис та звітність.

Література.

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения / Е.Ф. Авдокушин. – М. : ИВЦ «Маркетинг», 1999. – 264 с.
2. Афанасьева Н.В. та ін. Історія економічних вчень / Н.В. Афанасьєва. – СПб.: Изд-во СЗТУ, 2008. – 140 с.
3. Бабицький А.Ф. Методологія аналізу економічних процесів і управління : навч. посібник / А.Ф. Бабицький. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.
4. Баскаков А.П. Формирование организационно-экономического механизма управления внешне-экономической деятельностью промышленных предприятий: дис. канд. экон. наук : 08.00.05 / А.П. Баскаков. – Саратов, 2006. – 210 с.
5. Беляев А.А. Система экономических законов и категорий: Учеб. пособ./ А.А. Беляев, М.И. Дыба, В.И. Кириленко, А.Н. Комяков. – К. КНЭУ, 2005. – 173 с.
6. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
7. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник / О.П. Гребельник, О.О. Романовський. – К. : Деміур, 2003. – 296 с.
8. Гузенко Г.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості / Г.М. Гузенко, Ю.О. Гайдученко // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 77-89.
9. Гурова І.П. Історія економічних учень. навчально-практичний посібник / І.П. Гурова, С.Л. Сазанова. – Ульяновск: УлГУ, 2001. – 100 с.
10. Дідківський В.А. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. / В.А. Дідківський. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 579 с.
11. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [під ред. С.В Мочерного]. – Львів: Світ, 2005. Т.1 – 616 с.
12. Експерти впевнені, що Арбузов допоможе вітчизняним товаровиробникам / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/uk/news/economics/2013/01/04/87153>. – Назва з екрану
13. Загородній А.Г. Зовнішньоекономічна діяльність: термінологічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Кондор, 2007. – 168 с.
14. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
15. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів / І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.О. Власюк, О.О. Гетьман; за ред. І.В. Багрової. – К., Центр навч. літ., 2004. – 580 с.
16. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / М.І. Дідківський. – К. : Знання, 2006. – 462 с.
17. Історія економічних учень: підручник / [Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А.М. Піручник та ін.]; за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. – К. : КНЕУ, 2001. – 564 с.
18. Киреев А.П. Международная экономика. Глава 3.1 [Електронний ресурс] / А.П. Киреев // Институт "Экономическая школа\ Национального исследовательского университета – Высшей школы экономики. – 1997. – Режим доступу: <http://seinst.ru/page389/>.
19. Леонов Я.В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку підприємств водопостачання: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.04 / Я.В. Леонов; Харк. нац. акад. міського госп-ва. – Х., 2008. – 22 с.
20. Машталір Я.П. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. экон. наук спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / Я.П. Машталір. – Хмельницький, 2009. – 23 с.
21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=366860&cat_id=285157
22. Паска І.М. Організація і економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / І.М. Паска. – Миколаїв, 2000. – 21 с.
23. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторгівельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : монографія / Л.М. Письмаченко. – Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. – 366 с.
24. Покровская В.В. Международные коммерческие операции и их регламентация / В.В. Покровская ; за ред. В.В. Покровская. – М. : ИНФРА, 1996. – 336 с.
25. Портер М. Международная конкуренция. – М.: Междунар. отношения, 1993. – С. 51.
26. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт. – М.: Изд. домГос. Ун-т – Высшая школа экономики, 2011. – 384 с.
27. Сальваторе Д. Международная экономика / Д. Сальваторе: пер. с англ. Г.Н. Котова. М. Институт внешних экономических связей и управления. 1998.
28. Тарлопов І.О. Еволюція теорії зовнішньоекономічної діяльності: середина ХV ст. – початок ХХ ст. / І.О. Тарлопов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 2. – С. 34-37.
29. Фатенюк-Ткачук А.О. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (машинобудування та приладобудування)" / А.О. Фатенюк-Ткачук. – Львів, 2009. – 32 с.
30. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посібник / Л. А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
31. Юхименко П.І. Історія економічних вчень: навч. посібник / П.І. Юхименко – [3-тє вид., випр.]. – К.: Знання-Прес, 2002. – 514 с.
32. Charles Wilson The Economic Decline of the Netherlands, Economic History Review 9. – № 2 (May 1939). – PP. 111-127; idem, Taxation and the Decline of Empires, an Unfashionable Theme, в кн. Economic History and the Historian: Collected Essays (NewYork: Praeger, 1969). – pp. 116-125.

33. Knowles L.C.A. The Industrial and Commercial Revolutions in Great Britain during the Nineteenth Century, 4th ed. (New York: E. P. Dutton, 1926), p. 147.
34. Paul Bairoch, European Trade Policy, 1815–1914, Cambridge Economic History of Europe. – Vol. 8 (New York: Cambridge University Press, 1989). – pp. 83-88.
35. Ralph Davis The Rise of Protection in England, 1689–1786, Economic History Review 19. – № 2 (August 1966). – 306-307.
36. Robert Baldwin “Determinants of the Commodity Structure of U.S. Trade”, American Economics Review 61 (March 1971). – PP. 126-145.
37. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle / Quarterly Journal of Economics. – 1966 May. – p. 190-207.

References.

1. Avdokushin, E.F. (1999) Mezhdunarodnye jekonomicheskie otnoshenija [International economic relations]. IVC «Marketing», Moscow. 264 p.
2. Afanas'eva, N.V. and other. (2008) Istoriia ekonomichnykh vchen' [History of economic thought]. Yzd-vo SZTU, SPB. 140 p.
3. Babyts'kyj, A.F. (2003) Metodolohiia analizu ekonomichnykh protsesiv i upravlinnia [The methodology of the analysis of economic processes and management]. MAUP, Kyiv. – 128 s.
4. Baskakov, A.P. (2006) Formation of the organizational-economic mechanism of management of foreign economic activities of industrial enterprises, Abstract of kand. jekon. nauk dissertation, Saratov. Russian. 210 p.
5. Beljaev, A.A., Dya, M.I., Kirilenko, V.I. and Komjakov A.N. (2005) Sistema jekonomicheskikh zakonov i kategorij [The system of economic laws and categories], KNJeU, Kyiv, 173 p.
6. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 12.11.2016).
7. Hrebel'nyk, O.P., Romanovs'kyj, O.O. (2003) Osnovy zovnishn'oeconomichnoi diial'nosti [Bases of foreign trade activities]. Demiur, Kyiv, 296 p.
8. Huzenko, H.M. and Hajduchenko Yu.O. (2013) Foreign trade enterprises: the nature, mechanism of its economic development, especially “Visnyk Natsional'noho universytetu "Yurydychna akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho". Seriya : Ekonomichna teoriia ta pravo”. Vol. 3. P. 77-89.
9. Hurova, I.P. and Sazanova, S.L. (2001) Istoriia ekonomichnykh uchen' [History of economic thought], UIHU. Uli'ianovsk. 100 p.
10. Didkivs'kyj, V.A. (2004) Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidprijemstva [Foreign trade enterprises]. Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine. 579 p.
11. Mochernoho, S.V. (2005) Ekonomichnyj entsyklopedychnyj slovnyk: u 2 t. [Economic Encyclopedic Dictionary, 2 vols.]. Svit, L'viv. 616 p.
12. Eksperty vpevneni, scho Arbutov dopomozhe vitchyznianym tovarovyrobnykam , available at: <http://ukranews.com/uk/news/economics/2013/01/04/87153> (Accessed 12.11.2016)
13. Zahorodnij, A.H. and Vozniuk, H.L. (2007) Zovnishn'oeconomichna diial'nist' “Foreign trade”, Kondor, Kyiv, Ukraine. 168 p.
14. Zakon Ukrainy “Pro zovnishn'oeconomichnu diial'nist'” vid 16 kvitnia 1991 r. № 959–KhII, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (Accessed 12.11.2016).
15. Bahrova, I.V., Riedina, N.I., Vlasiuk, V.O. and Het'man, O.O. (2004) Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidprijemstv [Foreign trade enterprises], Tsentr navch. lit. Kyiv, Ukraine. 580 p.
16. Didivs'kyj, M.I. (2006) Zovnishn'oeconomichna diial'nist' pidprijemstva [Foreign trade enterprise]. Znannia, Kyiv, Ukraine. 462 p.
17. Kornijchuk, L.Ya., Tatarenko, N.O., Piruchnyk A.M. and other (2001) Istoriia ekonomichnykh uchen' [History of Economic Thought]. KNEU, Kyiv, Ukraine. 564 p.
18. Kireev, A.P. (1997) Mezhdunarodnaja jekonomika. Glava 3.1 [International Economics. Chapter 3.1] Institut "Jekonomicheskaja shkola Nacional'nogo issledovatel'skogo universiteta – Vysshoj shkoly jekonomiki, available at: <http://seinst.ru/page389/> (Accessed 12.11.2016).
19. Leonov, Ya.V. (2008) Organizational-economic mechanism of innovative development of water utilities, Abstract of kand. ekon. since dissertation, Khark. nats. akad. mis'koho hosp-va. Kh. 22 p.
20. Mashtalir, Ya.P. (2009) The mechanism of international management engineering enterprise Thesis kand. ekon. since 08.00.04 «Ekonomika ta upravlinnia pidprijemstvamy (mashynobuduvannia)», Khmel'nyts'kyj. 23 p.
21. Natsional'ne polozhennia (standart) bukhhalters'koho obliku 1 “Zahal'ni vymohy do finansovoi zvitnosti”, zatverdzhene Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 r. № 73, available at: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main?art_id=366860&cat_id=285157 (Accessed 12.11.2016)
22. Paska, I.M. (2000) Organization and economic efficiency of foreign economic activity of agricultural enterprises, kand. ekon. seines Thesis 08.07.02 “Ekonomika sil'skoho hospodarstva i APK”. Mykolaiv. 21 p.
23. Pis'machenko, L.M. (2008) Derzhavne upravlinnia zovnishn'otorhive'noiu diial'nistiu v Ukraini: rehulivannia ta kontrol' [State Department foreign trade in Ukraine: regulation and control]. TOV “Yuho-Vostok, Ltd”, Donetsk, 366 p.
24. Pokrovskaja, V.V. (1996) Mezhdunarodnye kommercheskie operacii i ih reglamentacija [International commercial operations and their regulation]. INFRA, Moscow, Russian. 336 p.
25. Porter, M. (1993) Mezhdunarodnaja konkurencija [International competition]. Mezhdunar. otnoshenija. Moscow. P. 51.
26. Rajnert, Je.S. (2011) Kak bogatyje strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostajut'sja bednymi [How the rich countries became rich, and why poor countries remain poor] Izd. domGos. Un-t Mos. Vysshaja shkola jekonomiki, p. 384.
27. Sal'vatore, D. (1998) Mezhdunarodnaja jekonomika [International economics] Institut vneshnih jekonomicheskikh svjazej i upravlenija. Moscow.
28. Tarlovop, I.O. (2013) “ Evolution theory of foreign trade activities: mid XV. - Early XX century”. Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu. Vol. 2. P. 34-37.
29. Fatenok-Tkachuk, A.O. (2009) Formation of development strategy of foreign engineering companies Thesis kand. ekon. since 08.00.04 “Ekonomika ta upravlinnia pidprijemstvamy (mashynobuduvannia ta prykladobuduvannia)”. L'viv, Ukraine. 32 p.
30. Shvajka, L.A. (2006) Derzhavne rehulivannia ekonomiky [State regulation of economy]. Znannia, Kyiv. 435 p.
31. Yukhymenko, P.I. (2002) Istoriia ekonomichnykh vchen' [History of economic thought]. Znannia-Pres Kyiv. 514 p.
32. Charles Wilson (1939) The Economic Decline of the Netherlands, Economic History Review 9. Vol. 2. – PP. 111-127; idem, Taxation and the Decline of Empires, an Unfashionable Theme, в кн. Economic History and the Historian: Collected Essays (New York: Praeger, 1969). pp. 116-125.
33. Knowles L.C.A. (1926) The Industrial and Commercial Revolutions in Great Britain during the Nineteenth Century, 4th ed. (New York: E. P. Dutton), p. 147.
34. Paul Bairoch (1989) European Trade Policy, 1815–1914, Cambridge Economic History of Europe. – Vol. 8 (New York: Cambridge University Press,). – pp. 83-88.
35. Ralph Davis (1966) The Rise of Protection in England, 1689–1786, Economic History Review 19. Vol. 2. P. 306-307.
36. Robert Baldwin (1971) “Determinants of the Commodity Structure of U.S. Trade”, American Economics Review 61. PP. 126-145.
37. Vernon R. (1966) International Investment and International Trade in the Product Cycle / Quarterly Journal of Economics. P. 190-207.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2016 р.